

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 371:811.161.2

В. А. Василенко

Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОПРАВОВОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У СИСТЕМІ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

У статті піднімаються проблеми лінгвоправової комунікативної компетентності в професійній освіті. Розглядаються професійні якості, якими повинен володіти правник. Аналізуються інноваційні освітні технології, направлені на розвиток і формування лінгвоправової комунікативної компетентності майбутніх юристів. Надаються компоненти комунікативної компетентності, а також визначаються умови формування лінгвоправової комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців у системі сучасних освітніх стандартів.

Ключові слова: лінгвоправова комунікативна компетентність, професійна освіта, фахова підготовка, особистісно-орієнтоване навчання, мовна компетенція, лінгвотренінг, лінгвокомунікація.

Постановка проблеми. Активний розвиток юридичної освіти в Україні створює умови для підготовки висококваліфікованих юридичних кадрів, що спроможні до активної, творчої участі в державно-правовому житті, які володіють політичною, професійною і, що надзвичайно важливо, належною мовленнєво-правовою культурою. Однак варто з'ясувати, наскільки майбутні спеціалісти правоохоронної сфери усвідомлюють значення ефективності лінгвоправової комунікативної компетентності й необхідність удосконалення своїх мовленнєвих умінь.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемам удосконалення фахової підготовки юристів присвячені роботи О. Бандурки, П. Біленчука, С. Гусарева, Н. Коваль, О. Скакун, О. Тихомирова та ін. Окремі аспекти комунікативної компетентності, зокрема мовну підготовку правників досліджували Н. Артикуца, Б. Олешко, Ю. Прадід, А. Токарська. Проте недостатньо досліджено проблему формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього юриста у ВНЗ, зокрема лінгвоправової комунікації.

Саме тому **метою даної статті** є висвітлення основних аспектів лінгвоправової комунікації майбутніх юристів у світлі основних дилем і перспектив сучасної професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Однією з цілей сучасної освіти є підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня, конкурентноздатного, компетентного, здібного до ефективної роботи на рівні світових стандартів.

Практика показує, що спеціаліст оволодіває тільки знаннями й уміннями, але не розвиває потребу у творчій і професійній діяльності.

З огляду на значущість права в соціальних перетвореннях актуальності набуває проблема професійної підготовки майбутніх юристів, які повинні знати не лише чинне законодавство та акти правозастосування, а й норми моралі, релігії, культури, мови, тобто зміст усіх регуляторів, що існують у суспільстві.

Специфіка юридичної освіти полягає в необхідності формування професійних якостей, якими повинен володіти правник. Юридична освіта має забезпечувати: 1) ґрунтовне засвоєння теорії суспільного розвитку, загальнонаукових фундаментальних і спеціалізованих правових знань з одночасним оволодінням чинним законодавством; 2) формування юридичного мислення, глибоке розуміння права; 3) прагнення до постійного поповнення своїх знань [3, 138].

Професійна діяльність юриста має свою специфіку. Кваліфікованому юристу необхідно, насамперед, володіти широким діапазоном знань і вмінь, які дозволятимуть не лише розуміти всі тонкощі правової діяльності, а й ухвалювати відповідальні рішення, враховувати найдрібніші деталі під час розслідування злочинів чи правопорушень, ефективно взаємодіяти й контактувати з людьми. Важливим аспектом діяльності юриста є етика поведінки, що передбачає наявність моральних якостей, певних принципів, поглядів, життєвої позиції. «У юридичних навчальних закладах повинна навчатися національно свідомо молодь із високими моральними якостями, для якої робота юриста має бути внутрішнім покликанням, а не «модною», престижною чи вигідною професією» [1, 323].

Отже, особливості професійної діяльності юристів вимагають від фахівців-правоохоронців наявності не лише професійних знань, вмінь, навичок і досвіду, але й певних позитивних схильностей, інтересів, прагнень, а також здатності використовувати знання й уміння для досягнення поставленої професійної мети.

Професійну діяльність багато вчених розглядають як вид соціальної діяльності, що сприяє розкриттю особистісного потенціалу в процесі виконання соціально значимої та соціально схваленої діяльності [2, 22]. Тому формування комунікативної компетентності та її прояв у відповідних відношеннях, переконаннях і особистісних установах багато в чому визначає і здібності до професійної діяльності, і професійні знання й уміння як особистісно-значимі.

Направленість сучасної освіти на суб'єктивно-діалогову парадигму як методичну основу технологій навчання дозволяє виокремити формування

лінгвоправової комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців одним із пріоритетних напрямів їх професійної діяльності.

Аналіз кваліфікованих характеристик майбутнього працівника правоохоронних органів виявив, що визначальним успіхом його діяльності є високорозвинені психічні процеси (концентрація уваги, високий рівень короткочасної та довготривалої пам'яті, емпатія, інтуїція тощо), а також спеціальні якості (вербальні здібності, комунікативна компетентність).

Радикальні зміни у змісті форм і методів діяльності правників висувають досить високі вимоги до їх професійної підготовки, ділових якостей, психолого-педагогічної, етичної культури, а також мовленнєвій майстерності.

Важливо усвідомити, що процес професійної підготовки має відбуватися на основі цілісного підходу, який дозволяє розглядати всі дидактичні засоби як такі, що забезпечують професійне становлення особистості майбутнього правника. Питання підвищення результативності особистісно-орієнтованого навчання у вищих навчальних закладах розглядається в контексті розв'язання проблеми формування лінгвоправової комунікативної компетентності.

Проблема лінгвоправової комунікативної компетентності сучасного працівника правоохоронних органів визначається вкрай важливою, насамперед, з практичної точки зору, оскільки саме якісна лінгвоправова комунікативна підготовка зумовлює успіх діяльності майбутнього правника.

Дослідники зазначають, що проблема формування комунікативної компетентності була й залишається предметом розгляду українських (Л. Я. Бірюк, А. М. Богуш, Т. О. Вольфовська, С. Ю. Ніколаєва, О. О. Павленко, Л. М. Паламар, М. І. Пентиліук) і зарубіжних (М. М. Вятютнев, Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез, В. О. Коккота, О. О. Леонтьєв, Р. П. Мільруд, О. О. Мироліубов, А. В. Немущин, Ю. І. Пассов, L. Bachman, M. Canale, D. Hymes, A. Holliday, D. Larsen-Freeman, S. Savingnon, M. Swain, Ch. Velde) психологів, лінгвістів, педагогів, оскільки йдеться про підготовку спеціалістів, які змогли б ефективно працювати в різних галузях життєдіяльності, тобто ця компетентність є одним із механізмів досягнення результативності в професійній діяльності. Різноманітні підходи до визначення цього явища свідчать про його складність і недостатню дослідженість. Одні вчені розглядають комунікативну компетентність як компонент мовленнєвої (В. Л. Скалкін) компетентності, інші – як інтегровану мету навчання (О. Л. Бердичевський, І. Л. Бім, М. С. Вашуленко, Ю. І. Пассов, В. В. Сафонова). Третя група дослідників упевнена, що

комунікативна компетентність означає здатність людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну діяльність (А. М. Богуш, Н. Д. Гальскова, О. П. Петрашук, L. Bachman, A. Holliday, S. Savingnon).

Упродовж останніх років в Україні з'явилися дослідження, у яких розкриваються різні аспекти цієї проблеми: підготовка майбутніх фахівців до професійного спілкування (Т. В. Алексеєва, В. В. Баркасі, Н. П. Волкова, Л. П. Глазкова, В. В. Дарійчук, В. О. Калінін, Г. В. Мельниченко, І. Я. Морозов, В. Г. Пасинок, Л. С. Савенкова). Особливості процесу формування комунікативної компетентності досліджувалися у фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти (О. О. Павленко) та майбутніх спеціалістів морського флоту (С. В. Козак) [4; 6].

Однак, на нашу думку, сучасні психологічна та педагогічна науки не знайшли аргументованого розв'язання проблеми щодо визначення комплексних умов і засобів, що забезпечують результативність дидактичних технологій і дозволяють студентам використовувати спілкування як засіб лінгвоправової комунікативної компетентності в різноманітних ситуаціях під час їхньої підготовки до професійної діяльності.

З урахуванням вищезазначеного можна сказати, що майбутньому правнику за родом своєї діяльності доводиться не тільки оперувати законом, але й роз'яснювати, пояснювати, доводити, переконувати тощо. Тому він повинен уміти активно використовувати спеціальні прийоми впливу на людей, що дозволяють йому досягти лінгвоправових комунікативних цілей з меншими витратами часу й енергетичними втратами.

Беручи до уваги те, що проблема формування лінгвоправової комунікативної компетентності перебуває в центрі нашої уваги у зв'язку з реалізацією мети професійної підготовки студентів-юристів, що передбачає не тільки володіння мовою як засобом спілкування, навчання, самоосвіти, а також дозволяє їм після закінчення навчання здійснювати всі передбачені функції у професійно-трудовій і соціально-культурній сферах спілкування, виникає необхідність розгляду лінгвоправової комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців як багатофункціональної та ієрархічно-побудованої системи, що формується в процесі професійної підготовки.

Розуміння сутності лінгвоправової комунікативної компетентності майбутніх правників передбачає розв'язання проблеми співвідношення даного поняття та поняття комунікативна компетентність. Зрозуміло, що комунікативна компетентність є загальним результатом освітнього процесу. Розглядаючи лінгвоправову комунікативну компетентність у контексті професійної підготовки майбутніх юристів, ми розуміємо її як сукупність

професійних знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне виконання лінгвокомунікативної функції у професійній діяльності та сприяють їхньому подальшому самовдосконаленню й самореалізації в ній [5, 45–49].

Модель лінгвокомунікативної компетентності майбутніх правоохоронців відображає вимоги до нього як до особистості та фахівця, тому містить мотиваційний (потреба у спілкуванні, мотивація до успіху), когнітивно-професійний (знання психологічних основ спілкування, знання в галузі побудови публічної промови, знання основ полемічної майстерності, мислення), конативний компоненти. Реалізація на практиці цих компонентів, їх інтеграція і складають основу лінгвоправової комунікативної компетентності майбутнього правника, який володіє досить високо сформованою мовною компетентністю, в основі діяльності якого лежить необхідність доводити й переконувати за допомогою професійних знань, умінь, навичок, внутрішніх роздумів, постійної практики спілкування.

Нині формування лінгвоправової комунікативної компетентності припускає широке використання різноманітних засобів і форм навчання.

На наш погляд, актуальними проблемами в галузі освіти є проблеми зв'язку результатів освіти з державним і соціальним замовленням, що складається з перетворення освітньої діяльності на основі інноваційної моделі. Під інноваційною освітньою діяльністю ми розуміємо цілеспрямовані зміни, які сприяють розвитку освітнього процесу, зорієнтованого на створення соціокультурного середовища вищого навчального закладу, розвиток нового освітнього простору, що відповідає сучасним вимогам.

Аналіз інноваційних освітніх технологій, направлений на розвиток і формування лінгвоправової комунікативної компетентності майбутніх правників, надає підстави зробити висновок про їх орієнтованість на побудову різноманітних форм лінгвокомунікативних стосунків між суб'єктами, а також на побудову ефективного середовища як простору освітньо-мовного розвитку особистості. На наш погляд, розробка таких технологій повинна проводитися відповідно до принципу мотиваційної готовності до реалізації лінгвоправової комунікативної компетентності в професійній діяльності.

Ураховуючи це, у межах розробленої нами технології, тобто лінгвістичного тренінгу, в аудиторних умовах відтворюються фрагменти правозастосовної практики й стосунки в процесі її реалізації: використовується практичний матеріал для створення проблемних ситуацій, здійснюється проектування за реальною тематикою, імітаційне моделювання, розігрування ролей, ділові ігри тощо.

Висновки. Під час упровадженні розробленої та апробованої нами технології лінгвотренінгу формування комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх правоохоронців на основі інтеграції елементів проектно-орієнтовної, діалогової, ігрової технологій у межах контекстного навчання задається система переходу від навчальної діяльності до професійної, здійснюється послідовне неперервне наближення студента-правника до практичної діяльності, трансформація навчально-пізнавальної діяльності в квазіпрофесійну, навчально-професійну та професійну.

Ці позиції досить повно ілюструють роль лінгвоправового комунікативного аспекту в професійній діяльності юриста, зокрема:

– розвинені комунікативні навички забезпечують доступність мовлення юриста;

– мовні навички істотні й для професійної діяльності самого юриста. Вони сприяють чіткості та ясності мислення, допомагають долати сковувальний вплив професійної мови, який нерідко відтворюється в певній шаблонності криміналістичної думки;

– розвинені мовленнєві навички й уміння дозволяють юристу встановити живий психологічний контакт, увійти в довіру [7, 53].

На нашу думку, така діяльність, як принцип організації й управління процесом підготовки та формування лінгвоправової комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців, забезпечує оптимальну організацію даного процесу; доступність оволодіння лінгвокомунікативною компетентністю.

Ураховуючи все викладене вище, можна дійти висновку, що питання мовної компетенції юристів є вкрай актуальним і важливим, але незважаючи на це, все ще залишається відкритим. З огляду на це унаочнюється нагальність подальших досліджень у цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Т. Еволюція мови права і розвиток юридлінгвістичних знань у відомчих ВНЗ / В. В. Мерзвинський, Б. М. Юськів // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, 2006. – № 9. – С. 321–325.

2. Инкина О. Н. Формирование самообразовательной деятельности студентов вуза с целью повышения качества их подготовки / О. Н. Инкина, Ю. И. Атаманов // Вестник НГАУ. – Новосибирск : НГАУ. – 2003. – С. 19–23.

3. Кожем'яко Н. В. Комунікативна компетентність майбутнього фахівця юридичної галузі як педагогічна проблема / Н. В. Кожем'яко // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво : міжвузівський збірник. – Луцьк, 2011. – Випуск № 5. – С. 136–141.

4. Николаева Ю. А. К вопросу о формировании лингвистической компетенции у студентов-юристов / Ю. А. Николаева // Юрислингвистика. Русский язык и современное российское право : межвузовский сборник научных трудов. – Кемерово–Барнаул, 2007. – № 8. – С. 38–41.

5. Снегирёва М. В. К вопросу о языковой и коммуникативной компетенции юристов / В. М. Снегирёва // Юрислингвистика. Русский язык и современное российское право : межвузовский сборник научных трудов. – Кемерово – Барнаул, 2007. – № 8. – С. 45–49.

6. Токарська А. С. Формування і розвиток комунікативних умінь курсантів у процесі правової підготовки / А. С. Токарська, М. Й. Штангрет // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, 2004. – №. 6. – С. 142–149.

7. Усманова Е. Ф. Речевая коммуникация в профессиональной деятельности юриста / Е. Ф. Усманова // Юрислингвистика: Русский язык и современное российское право : межвузовский сборник научных трудов. – Кемерово–Барнаул, 2007. – № 8. – С. 49–54.

РЕЗЮМЕ

Василенко В. А. Формирование лингвоправовой коммуникативной компетенции будущих юристов в системе образовательных стандартов.

В статье поднимаются проблемы лингвоправовой коммуникативной компетентности в профессиональном образовании как многофункциональной и иерархично-выстроенной системы, которая формируется в процессе профессиональной подготовки будущих правоведа. Рассматриваются профессиональные качества, которыми должен обладать юрист. Анализируются инновационные образовательные технологии, направленные на развитие и формирование лингвоправовой коммуникативной компетентности будущих правоведа в связи с реализацией цели профессиональной подготовки студентов-юристов. Даются компоненты коммуникативной компетентности, а также условия формирования лингвоправовой коммуникативной компетентности будущих правоохранителей в рамках разработанной технологии.

Ключевые слова: лингвоправовая коммуникативная компетентность, профессиональное образование, профессиональная подготовка, личностно-ориентированное обучение, языковая компетенция, лингвотренинг, лингвокоммуникация.

SUMMARY

Vasilenko V. The formation of the linguistic and legal communicative competence of the future lawyers in the system of educational standarts.

The article raises the problem of the linguistic and legal communicative competence in the vocational education as a multi-functional and hierarchically built system, which is formed in the process of future lawyers' training.

The issue of training future lawyers who need to know not only the current legislation and acts of law enforcement, but also morality, religion, culture, language are of great importance in the sphere of social transformations.

The specificity of legal education is the need to develop professional skills, which should have a lawyer. Legal education must provide: a thorough assimilation theory of social development, basic general and specialized legal knowledge while mastering the current legislation; formation of legal thinking, deep understanding of the law; the desire for constant updating of their knowledge.

The professional qualities that the lawyer should have are considered by the author. In determining the professional characteristics of the future law enforcement officers it is figured out that the major factor of success is highly developed mental processes (concentration, a high level of short-term and long-term memory, empathy, intuition, etc.), as well as special quality (verbal ability, communicative competence).

The innovative educational technologies directed to the development and formation of the linguistic and legal communicative competence of the future lawyers in the connection with the implementation of the law students' professional training, that provide not only the language skills as a means of communication, learning, self-education, but also allow them to fulfill all stipulated functions in a professional, labor and socio-cultural spheres of communication are analyzed in the article.

The components of the communicative competence, the conditions of the linguistic and legal communicative competence of the future law enforcement officers in the context of the developed technologies that allow to display some fragments of the legal practice and relations in the field of its realization are given.

The author introduces a developed and tested technology of lingvotraining communicative competence in the process of training future law officers based on the integration of elements of design-oriented, interactive, game technology within the context of training system transition from academic to professional activities, sequentially continuous approximation Law Students to practice, the transformation of teaching and learning activities to educational, vocational activities are given.

Key words: *linguistic and legal communicative competence, professional education, professional training, student-centered learning, language competence, linguistic training, linguistic communication.*